

Студентка 5-го курсу, факультету економіки та управління
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Науковий керівник:

Лазор О. Д., д. держ. упр., професор, професор кафедри публічного адміністрування
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Особливості становлення сучасної гендерної політики: правовий аспект

Цілі розвитку тисячоліття, прийняті світовим співтовариством у 2000р., проголосили забезпечення гендерної рівності одним із пріоритетів міжнародного розвитку та індикатором соціально-економічного розвитку країни.

На сучасному етапі розвитку жінки та чоловіки формально отримали рівні права, які суспільство прагне закріпити та розвинути. Проте, міжнародні оцінки загального становища жінок в Україні демонструють, що вони відчувають дискримінацію у багатьох сферах життя. Індекс гендерної рівності ПРООН від 2014 р., який вимірює «ступінь, до якої національні досягнення в галузі репродуктивного здоров'я, розширення прав і можливостей та участі на ринку праці нівелюють гендерною нерівністю», дає Україні 0,326 балів з рейтингом 83-ї з 187 оцінюваних країн. Звіт Всесвітнього економічного форуму «Глобальний гендерний розрив» від 2014 р., що вимірює гендерний розрив участі в економіці, політичному житті, освіті та охороні здоров'я, віддає Україні 56-е місце зі 142 країн з оцінкою 0,706. Ці факти підтверджують помітний розрив між чоловіками та жінками в різних сферах життя. Для України така ситуація є проблематичною з огляду на те, що з загального населення близько 42,8 млн. людей, які проживають в Україні, біля 23 млн. або 53,7% становлять жінки [13].

Україна зобов'язана усунути і заборонити всі форми дискримінації щодо жінок відповідно до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [1], яку вона ратифікувала в 1981 р. ще за часів УРСР. Україна також має певні зобов'язання відповідно до ст. 3 «Міжнародного пакту про громадянські та політичні права» [2] та ст. 3 «Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права» [3] по забезпеченню чоловікам і жінкам рівного права на користування всіма правами, викладеними в цих пактах. Крім того, відповідно до ст. 26 «Міжнародного пакту про громадянські та політичні права» [2], Україна має гарантувати, що закон «забороняє будь-яку дискримінацію і забезпечує всім особам рівний та ефективний захист проти дискримінації за будь-якими ознаками, такими як (...) стать».

Дискримінація за ознакою статі в Україні забороняється як Конституцією [4], так і Законом «Про засади запобігання та боротьби з дискримінацією в Україні» (2012 р.) [8]. Крім того, є спеціальний закон зі сприяння гендерній рівності – Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) [6]. У 2005 р. був виданий Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [9], спрямований на поліпшення роботи органів влади в цьому напрямі, а у 2013 р. Кабінет Міністрів ухвалив «Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» [11].

Незважаючи на ці положення Конституції та законів, а також політичні заходи, «тіньова» дискримінація за ознакою статі залишається серйозною проблемою в Україні, набуваючи різних форм.

Стаття 2 (f) Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок вимагає «вжити всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, для зміни або скасування наявних законів, постанов, звичаїв і практик, що являють собою дискримінацію проти жінок» [1]. Незважаючи на це, низка законодавчих положень продовжують містити дискримінаційні прояви. Здебільшого, це набуває двох форм: по-перше, положення, що перешкоджають можливості жінок у виконанні певних видів робіт; по-друге, положення, які призначені для надання переваг або преференцій для жінок через різні форми державної допомоги, але насправді зміцнюють негативні гендерні стереотипи.

Стаття 4 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків», прийнятого в 2005 р., передбачає, що все наявне законодавство підлягає «гендерно-правовій експертизі» [6]. На підставі Постанови Кабінету Міністрів України «Про проведення гендерно-правової експертизи» (2006 р.) [10] Міністерство юстиції розробило і затвердило методику з проведення гендерно-правової експертизи чинного законодавства та законопроектів, які вимагають оцінки на основі положень як Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, так і інших відповідних міжнародних договорів. Щороку Міністерство юстиції на офіційному веб-сайті в рубриці «гендерно-правова експертиза» публікує перелік законів, які будуть розглянуті протягом року, і видає звіти по кожній експертизі [12].

Станом на травень 2015 р., Міністерство юстиції здійснило гендерно-правову експертизу 38 законодавчих актів. Перегляд законодавства суттєво обмежується тим, що і Конституція, і Закон України «Про рівні права і можливості жінок і чоловіків» містять широкі винятки із заборони на дискримінацію за ознакою статі. Тому, багато положень, які дискримінують за ознакою статі, тобто порушують міжнародне законодавство в галузі прав людини, були оцінені як недискримінаційні. Крім того, не у всі положення, що були визнані дискримінаційними за ознакою статі, були внесені поправки. З десяти законів, у яких були знайдені дискримінаційні положення, шість досі залишаються без змін, а саме: закони України «Про відпустки», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»; «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про освіту», Кодекс Законів про Працю України, Кримінально-виконавчий Кодекс.

Так, в Законі України «Про відпустки» [5] встановлені обставини, відповідно до яких робітник може взяти відпустку в зручний для нього час (частина 12 ст.10). Четвертий пункт частини 12 надає це право жінкам з двома і більше дітьми віком до 15 років або з дитиною-інвалідом. У цьому ж законі ст.19 частина 1 надає додатковий термін у сім днів оплачуваної щорічної відпустки для певних осіб, а саме, жінок, які мають двох і більше дітей віком до 15 років; жінок, які мають дитину-інваліда, або жінок, які всиновили дитину; одиноких матерів.

Всі ці положення є дискримінаційними за ознакою статі. Всі батьки (як мати, так і батько), які мають двох або більше дітей віком до 15 років або дитину-інваліда, повинні користуватися однаковими правами.

В новому Законі України «Про державну службу» (2015 р.) [7] в ст. 4 частині 7 заборонені всі форми і прояви дискримінації, необґрунтовані обмеження або надання необґрунтованих переваг певним категоріям громадян під час вступу на державну службу та її проходження. В п.3 ст.56 закону право на неповний робочий день або неповний робочий тиждень мають вагітні жінки, одинокі державні службовці, які мають дитину віком до 14 років або дитину-інваліда тощо. Жінки, які мають дітей віком від 3 до 14 років або дитину-інваліда, можуть залучатись до надурочних робіт за їхньою згодою (пп.2 п.4 ст.56 ЗУ «Про державну службу» [7]).

Отже, незважаючи на міцну правову базу, що забороняє дискримінацію за ознакою статі, низка законів ще містять пряму дискримінацію щодо жінок. Урахування гендерних аспектів є важливим моментом під час удосконалення нормативно-правової бази України. Рівна участь жінок і чоловіків в соціально-економічному розвитку та досягнення гендерної рівності має стати важливим напрямком державної політики. Загалом законодавство в Україні дозволяє стати на курс забезпечення гендерної рівності, проте виникають проблеми з його застосуванням.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, від 18 грудня 1979 р., ратифікована Україною 12 січня 1981 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

2. «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права», ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043

3. «Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права», ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
4. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Закон України «Про відпустки», прийнятий Верховною Радою України 15 листопада 1996 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80>
6. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», прийнятий Верховною Радою України 08 вересня 2005 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
7. Закон України «Про державну службу», прийнятий Верховною Радою України 10 грудня 2015 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
8. Закон України «Про засади запобігання та боротьби з дискримінацією в Україні», прийнятий Верховною Радою України 06 грудня 2012 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>
9. Указ Президента України №1135/2005 від 26 липня 2005 р. «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005>
10. Постанова Кабінету Міністрів України №504 від 12 квітня 2006 р. «Про проведення гендерно-правової експертизи» - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504-2006-%D0%BF>
11. Постанова Кабінету Міністрів України №717 від 26 вересня 2013 р. «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2016 року» - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF>
12. Міністерство юстиції України, офіційний веб-сайт, гендерно-правова експертиза - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://old.minjust.gov.ua/law_gendpravexp
13. Державна служба статистики України, Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://www.ukrstat.gov.ua/>